

STORTINGET

Representantforslag 146 S

(2023–2024)

fra stortingsrepresentantene Rasmus Hansson, Lan Marie Nguyen Berg og Une Bastholm

Dokument 8:146 S (2023–2024)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Rasmus Hansson, Lan Marie Nguyen Berg og Une Bastholm om å bevare og restaurere økosystemet i Oslofjorden

Til Stortinget

Bakgrunn

Status for Oslofjorden i dag

Miljøtilstanden i Oslofjorden er alvorlig. Utfordringene har vært kjent lenge, og flere regjeringer har utredet og iverksatt tiltak uten å løse problemet. I august 2023 skrev en gruppe forskere fra blant annet Universitetet i Oslo (UiO), Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), Havforskningsinstituttet (HI) og Universitetet i Agder (UiA) at de ser tegn til at økosystemet i fjorden kollapse. En statusrapport for arbeidet med å ta vare på fjorden konkluderte høsten 2023 med at arbeidet går for sent på alle områder. I Havforskningsinstituttets rapport «Evaluering av tiltak for vern av kysttorsk i sør» heter det at:

«Vi ser i våre data ingen tegn til at bestandssituasjonen for torsk er endret i indre Skagerrak, ytre- og indre Oslofjord siden tiltak ble innført i 2019.»

I mars 2024 ga regjeringen tillatelse til en tredobling av nitrogenutslippene fra sprengstoffprodusenten Chemring Nobel i Asker. Både fagfolk og miljøbevegelse mener nå at det haster å iverksette nye tiltak.

Oslofjorden og indre Skagerrak hadde i utgangspunktet et rikt og produktivt økosystem som la grunnla-

get for en omfattende fiskerinæring og -industri. På midten av forrige århundre la brislingfisket i fjorden grunnlag for flere enn 40 hermetikkfabrikker rundt fjorden. Torskfisket har historisk sett vært rikt, men er i dag redusert med 86 pst. sammenliknet med tidligere. Det var også gode bestander av andre arter rovfisk som sei, lyr, hvitting, diverse flyndrearter m.m. Forslagsstillerne er ikke kjent med eksakte tall, men alle disse bestandene er sterkt redusert.

Svekkelsen av økosystemet i Oslofjorden har pågått i mange tiår. Tidligere store industriutslipp, utslipp fra avløpssystemene rundt fjorden, avrenning fra jordbruket, overfiske, bunntråling, nedbygging, mudring og utfylling av strandsone, gruntområder og yngleområder for fisk er sentrale årsaker. I løpet av de siste ti-femten årene har krisen blitt mer akutt og synlig, noe som blant annet skyldes at negativ samvirkning mellom overfiske og nitrogenforurensing gir en selvforsterkende svekkelse av økosystemet. Denne effekten beskrives slik i den nevnte statusrapporten fra 2023:

«Overfiske av rovfisk har bidratt til at bestandene av mindre fisk som kutlinger og leppefisk øker. Dette fører til at beitetrykket blir høyt på de artene (eks. småkreps og snegl) som skulle holdt tang-/tareplanter/ålegras fri for påvekstsalger, såkalt lurv. Når lurven har stor tilgang på næringssalter, og bestanden av beitere er lav, vil lurven etter hvert overta, og til slutt kvele tang-/tareplantene/ålegraset.»

Ytterligere og unødvendig beskatning/belastning skjer gjennom spøkelsesfiske fra et svært høyt antall fiskeredskap som årlig mistes i Oslofjorden, og som fortsetter å fiske uten å brytes ned.

Eksisterende tiltak

Et generelt forbud mot torskefiske ble innført i Oslofjorden (fra svenskegrensa til Agder) i 2019. Yrkesfiskere har delvis dispensasjon fra forbudet, og det er uklart hvor godt forbudet virker når det gjelder fritidsfiske. I 2021 lanserte regjeringen en «helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden» (Oslofjordplanen). I planen omtales tiltak fordelt på syv innsatsområder. Planen beskriver blant annet tiltak for reduksjon i nitrogenutslipp fra avløpssystemer, avrenning fra jordbruket, tiltak mot miljøgifter og tiltak for å ta bedre vare på verdifulle arealer. Planen inneholder ikke konkrete tiltak for å stanse den alvorligste gjenværende direkte beskatningen av fjordens økosystem, som fiske og bunntåling. Et punkt om å vurdere strengere regulering av bunntåling har ennå ikke blitt fulgt opp.

Nye tiltak – en ny fase av Oslofjordplanen

Dessverre tilsier ingen tilgjengelig faglig dokumentasjon eller evaluering at nåværende Oslofjordplan og -tiltak vil være tilstrekkelig til å stoppe svekkelsen av Oslofjordens økosystem og bygge systemet opp igjen. Når det politiske målet, erklært av både nåværende og forrige regjering, er å bygge opp igjen Oslofjorden, må oppdatert fagkunnskap legges til grunn for en ny fase av planen.

Når et økosystem er sterkt svekket og må bygges opp igjen, finnes ingen helt presis kunnskap om akkurat hvilke tiltak som vil ha størst effekt. De mest sannsynlig effektive tiltakene vil være å beskytte økosystemets viktigste biologiske faktorer og funksjoner og gi dem mulighet til å bygge seg opp igjen. Å fortsette beskatning av og inngrep mot slike økosystemelementer som allerede er sterkt presset, gir erfaringsmessig dårlig resultat. Det kreves dermed politisk vilje til generell beskyttelse av store fiskearter og mangfoldet av arter, og av viktige naturtyper i sjøen og viktige leveområder i tilstrekkelig omfang.

Forslagsstillerne viser til faglige evalueringer av handlingsplanens resultater til nå, som tilsier at det må iverksettes mer konkrete, planmessige og forpliktende tiltak for å kunne håpe på positiv effekt. Faglige råd tilsier klart at både fritidsfiske og kommersielt fiske og bunntåling må stanses i store deler av fjorden til bestandene tydelig har bygget seg opp igjen og kan tåle ny beskatning. Hovedprinsippet for forvaltningen av fjorden må bli at gjenværende bestander av svekkede arter/bestander fredes og at andre arter også unntas fra beskatning slik at de er tilgjengelige som mat/ressurs for oppbygging av større og sterkere rovfiskbestander enn i dag. Havforskningsinstituttet har i rapporten «Evaluering av tiltak for vern av kysttorsken i sør» slått fast at

«ethvert bestandskompleks bestående av kraftig reduserte bestander vil være svært sårbart for ethvert fiskestrykk.»

Forslagsstillerne viser videre til at Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold (naturavtalen), som Norge har signert, generelt peker på behovet for betydelig økt marint arealvern og beskyttelse av marine habitater. I avtalen står det at det skal igangsettes restaurering av 30 pst. av den forringede naturen innen 2030, og at 30 pst. av havet skal beskyttes gjennom «ecologically representative well-connected and equitably governed systems of protected areas (PA) and other effective area-based conservation measures».

Et grunnleggende prinsipp i avtalen er at et representativt utvalg av naturen skal vernes. Avtalen understøtter dermed at i et spesielt hardt presset område som Oslofjorden, der behovet for restaurering er stort, bør arealvern være et selvsagt tiltak i langt større grad enn i dag. De eksisterende verneområdene i Oslofjorden er for små og oppfyller i liten grad internasjonale krav til verneområder. Naturavtalens mål om 30 pst. vern og 30 pst. restaurering må være et minstekrav for det videre arbeidet med å ta vare på Oslofjorden og indre Skagerrak, og har støtte i ferske, norske havvitenskapelige publikasjoner. Basert på de gode erfaringene med marine verneområder konkluderer de norske havforskerne:

«We thus strongly support the call for inclusion of 30% of Skagerrak coastal waters in effectively protected areas.»

Forslagsstillerne viser også til statusrapporten fra Oslofjordrådet og Miljødirektoratet fra 2023, som anbefaler følgende generelle tiltak:

- Næringstilførsler fra avløp og jordbruk må reduseres.
- Rovfiskbestandene må gjenoppbygges, det bør innføres flere nullfiskeområder og utfasing av bunntåling bør vurderes.
- Unngå nedbygging av strandsone og gruntvannsområder som er viktige beite- og oppvekstområder for fiskeyngel og sjøfugl.

Forskere fra blant annet UiO, NMBU, HI og UiA har lagt frem 11 forslag for å bygge opp igjen økosystemet i Oslofjorden. Forskerne foreslår blant annet etablering av større fredningsområder der fisk og vegetasjon er beskyttet mot både bunntåling og fiske, inkludert stans i bunntåling i nasjonalparkene og Indre Oslofjord. De foreslår også totalfredning av torsk, en restaureringsplan for tapte habitater, maksimumsmål for viktige arter og sterkere tiltak mot avrenning fra avløp og jordbruk. Forskerne skriver blant annet at:

«For gjenoppbygging av torsk og/eller andre fiskearter som kan bidra med sin funksjon som topppredatorer i økosystemet peker beste tilgjengelige kunnskap på opprettelse av strengt vern i permanente nullfiskeområder som det mest effektive tiltaket. Økte bestander av topppredatorer vil kunne bidra til å gjenoppbygge robuste økosystemer og avhjelpe problemet med 'gjen-groing'.»

Det tiltaket som tillegges størst faglig og politisk vekt i nåværende arbeid av Oslofjordplanen er reduksjon av nitrogentilførsel til fjorden. Dette er en svært viktig forutsetning for langsiktig gjenoppbygging av forutsetningene for Oslofjordens økosystem, og det er varslet og tildels igangsatt viktige tiltak. Samtidig er det klart at arbeidet for å redusere nitrogenproblemet mangler flere avgjørende forutsetninger for å lykkes. De viktigste er mer konkrete mål for utslippsreduksjon og tilstand i fjorden, delmål og rekkefølge på tiltak, og lokale og statlige finansieringsplaner. Tilstrekkelige tiltak mot nitrogen i Oslofjorden blir svært store, dyre og tidkrevende, og det er desto mer nødvendig at de inngår i en konkret plan.

Forslagsstillerne mener Stortinget bør lytte til faglige råd om hvilke tiltak som trengs for å redde Oslofjorden.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

1. Stortinget ber regjeringen ta initiativ til å etablere nye bunntålfrie soner i Oslofjorden og indre Skagerrak, inkludert trålforbud i Indre Oslofjord, i nasjonalparkene og i deler av Ytre Oslofjord og indre Skagerrak.
2. Stortinget ber regjeringen etablere et nettverk av nullfiskeområder i Oslofjorden og indre Skagerrak som også omfatter fritidsfiske og som inkluderer anadrom fisk, viktige historiske gyte- og oppvekstområder og korridorer for gytevandringer.
3. Stortinget ber regjeringen etablere et nettverk av verneområder for tang, tare, ålegress og andre viktige habitater som utgjør oppvekst- og beiteområder for fisk, i Oslofjorden og Indre Skagerrak.
4. Stortinget ber regjeringen totalfredetorsk i alle typer fiskerier i dagens fredningsområde for torsk fra svenskegrensen til Agder.
5. Stortinget ber regjeringen utrede brislingens betydning for økosystemet i Oslofjorden og raskt iverksette tiltak for å styrke brislingbestanden, herunder nødvendige justeringer i fiskekvotene og innføring av fjordlinjer.
6. Stortinget ber regjeringen innføre maksimumsmål for fangst av viktige arter fisk, som storvokste og langlivete topppredatorer.
7. Stortinget ber regjeringen utrede et generelt forbud mot ikke-nedbrytbare fiskeredskaper, slik at tapte fiskeredskaper ikke fortsetter å «spøkelsesfiske».
8. Stortinget ber regjeringen innføre helårig fredning av kveite og andre dypvannsfisk i en betydelig del av Skagerrak.
9. Stortinget ber regjeringen i forslag til statsbudsjett for 2025 legge frem forsterkede tiltak for å redusere nitrogenavrenning og næringsbelastning fra bekker, elver og vassdrag, herunder restaurering av kantsonevegetasjon.
10. Stortinget ber regjeringen i forslag til statsbudsjett for 2025 skjerpe tiltakene for å redusere nitrogenutslippene fra avløp i Oslofjordens nedbørsfelt, herunder sette strengere tidsfrister for etablering av renseanlegg og bidra med et betydelig større statlig tilskudd til berørte kommuner.
11. Stortinget ber regjeringen etablere et registreringsystem for fritidsfiskere i saltvann etter samme mønster som i fiske etter anadrom laksefisk og hummerfiske.
12. Stortinget ber regjeringen sørge for at arbeidet med å ta vare på Oslofjorden ledsages av følgeforskning som gir best mulig kunnskapsgrunnlag for vellykket oppbygging av økosystemene over tid.
13. Stortinget ber regjeringen etablere en kompensasjonsordning for fiskere som må legge om eller sette virksomheten på pause som følge av nye miljøreguleringer. Ordningen skal inkludere støtte til utvikling av nye skånsomme fangstmetoder som rekeruser.

10. april 2024

Rasmus Hansson

Lan Marie Nguyen Berg

Une Bastholm

